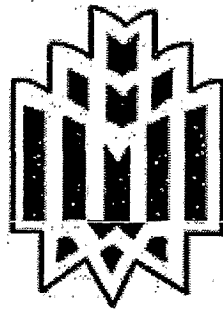

الله
بالحق
المتين

دانشگاه تربیت معلم تهران
دانشکده ادبیات و علوم انسانی
گروه حقوق و علوم سیاسی

پایان نامه جهت اخذ مدرک کارشناسی ارشد

رشته: علوم سیاسی

عنوان:

بررسی تطبیقی مفهوم آزادی در اندیشه های آیزایا برلین و هانا آرننت

استاد راهنما:

دکتر مهدی عباسی سرمدی

استاد مشاور:

دکتر سید علی محمودی

نگارش:

سارا ویسی

بهمن ۱۳۸۲

اداره اطلاعات مرکز علمی جواد
تسهیل درازک

۱۳۸۸ / ۳ / ۱

تاریخ:
 شماره:
 پیوست:
 واحد:

صورت جلسه دفاع از پایان نامه

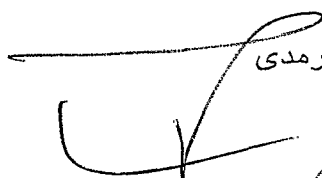
"بسمه تعالی"

با یاری خدای متعال جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد خانم سارا ویسی رشته علوم سیاسی تحت عنوان:

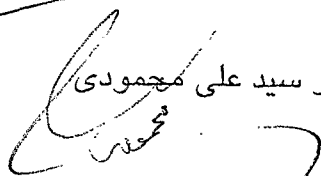
" بررسی تطبیقی مفهوم آزادی در اندیشه های آیزایا برلین و هانا آرننت "

و با حضور هیات داوران در ساعت ۸ مورخ ۸۷/۱۲/۵ محل دانشگاه تربیت معلم تشکیل شد. پس از ایراد خطابه دانشجو و پاسخگویی به سوال های حاضران، هیات داوران بعد از بحث و بررسی و با توجه به کیفیت و کمیت تحقیق و نحوه ارائه کتبی و شفاهی، " پایان نامه " نامبرده را با نمره ۱۹ و با درجه عالی پذیرفت

استاد راهنما: جناب آقای دکتر مهدی عباسی سرمدی

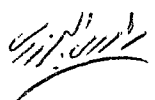

استاد مشاور: جناب آقای دکتر سید علی محمودی

استادان داور:

۱- آیه الله سید محمد موسوی بجنوردی

۲- جناب آقای دکتر تهرانی

رئیس دانشکده ادبیات و علوم انسانی

مدیر گروه آموزشی

تهران: خیابان شهیدمفتح
 رسیده به انقلاب، پ ۴۹
 کدپستی ۱۴۹۱۱-۱۵۷۱۹
 تلفن: ۰۲-۸۸۳۳۹۲۲۰
 برج انتهای خیابان شهید
 بهشتی، میدان دانشگاه
 کدپستی ۳۷۵۵۱-۳۱۹۷۹
 تلفن: ۰۲۶۱-۴۵۷۹۶۰
 No49, Mojforeh Ave
 Tarbiat Moallem
 University
 www.tmm.ac.ir

تقدیر و تشکر:

بی شک انجام این تحقیق بدون کمک و همکاری بزرگوارانی که در تمام مراحل پژوهش، نهایت لطف و محبت خویش را شامل حال من کردند، میسر نبود. در اینجا بر خود لازم می دانم که از تک تک این بزرگواران نهایت تقدیر و تشکر را به عمل آورم.

از استاد راهنمای ارجمند، جناب آقای دکتر سرمدی، به خاطر راهنمایی ها و دلسوزی هایشان که در طول این تحقیق به من داشتند، کمال تشکر را دارم.

همچنین از استاد فرهیخته جناب آقای دکتر محمودی، که سمت مشاوره داشتند و با صبر و حوصله تمام پایان نامه را می خواندند و در طول کار، نقص و کاستی ها را به من گوشزد می کردند، سپاسگزارم.

از مدیر محترم گروه، حضرت آیت ا... بجنوردی و دکتر تهرانی - داوران داخلی و خارجی - که با وجود مشغله کاری فراوان، داوری و مطالعه رساله را بر عهده گرفتند، بی نهایت متشکرم.

از خانم ها اردستانی، ملک لو، شیخ حسنی، رنجبر و... که در طول پژوهش متقبل زحماتی شدند، تشکر می کنم.

در پایان سپاس و قدردانی خود را از صمیم قلب به پدر و مادر دلسوزم، خواهران و برادران عزیزم که در طی دو دوره تحصیل همواره مشوق و پشتیبان من بودند و همچنین به دوستان بسیار خوبم، بتول جلیلیان و فاطمه علیرضایی نثار می کنم.

تقدیم به

پدر و مادرم

و به

خواهرم، روشنگر

چکیده:

آزادی از آن جمله مفاهیمی است که می تواند برداشت های متفاوتی را ایجاد کند. نمی توان گفت که یکی از این برداشت ها صحیح و بقیه ناصحیح اند، زیرا باید شرایط، جوامع و دیدگاه های متفاوتی را در نظر گرفت. ماکیاولی، هابز، لاک، روسو، کانت و... هر یک از دید خود به ارائه تعریفی از آزادی می پردازند. در کنار این ها، آیزایا برلین و هانا آرنست نیز علیرغم داشتن نقاط مشترک فراوان، همچون؛ تجربه های شخصی از نظام های خودکامه و به تبع داشتن دغدغه های آزادیخواهانه، تمایز قائل شدن میان حوزه های مختلف زندگی، اندیشه های کثرت گرایانه و نیز نگرش های مشابه به مقوله جبر و پدیده ناسیونالیسم، دارای تفاوت های اندیشه ای قابل توجهی نیز می باشند. مثلاً؛ در حالی که برلین به اصالت فرد معتقد است، آرنست به اصالت جمع بیشتر بها می دهد. همچنین، گرچه آرنست میان مقولات آزادی و مساوات نسبت مستقیم برقرار می کند، برلین میان این مقولات نسبتی معکوس قائل است و با آنکه آرنست ریشه های تمامیت خواهی را در پدیده مدرنیته می بیند، برلین آنرا در مفهوم آزادی مثبت جستجو می کند. با این حال مهم ترین تفاوتی که میان اندیشه های این دو به چشم می خورد، برداشت متفاوت آنها از مفهوم آزادی است. بدین معنا که اگرچه هر دوی آنها آزادی را ذیل دو عنوان «مثبت» و «منفی» تعریف و تقسیم می کنند، اما در حالی که برلین آزادی منفی را به معنی رهایی از قیود خارجی و دخالت دیگران دانسته و آن را بر آزادی مثبت، به معنی حرکت بر اساس تشخیص و ضرورت عقلانی عالم، ترجیح می دهد، آرنست آزادی مثبت را که از نظر او به معنی امکان عمل در حوزه عمومی و مشارکت فعال در فعالیت های سیاسی است، از آزادی منفی که تنها مصون ماندن از دخالت و تعدی دیگران است، برتر می داند. در واقع او آزادی منفی دلخواه برلین را به رهایی تعبیر نموده که نه تنها آزادی به معنای واقعی نیست و تنها می تواند مقدمه و پیش فرض آزادی باشد، بلکه منشأ پیدایش استبداد و حکومت های تمامیت خواه نیز هست.

واژگان کلیدی: آزادی، آیزایا برلین، از خود بیگانگی، تمامیت خواهی، مدرنیته، هانا آرنست

فهرست مطالب

صفحات

مقدمه..... ۱

بخش اول: کلیات

فصل اول: مروری بر زندگی و آثار آیزایا برلین و هانا آرنت

۱-۱-۱- آیزایا برلین؛ زندگی و آثار..... ۱۰

۱-۱-۲- مبانی فلسفی اندیشه های آیزایا برلین..... ۱۳

۱-۱-۳- هانا آرنت؛ زندگی و آثار..... ۲۰

۱-۱-۴- مبانی فلسفی اندیشه های هانا آرنت..... ۲۴

فصل دوم: چارچوب نظری

۱-۲-۱- تاریخچه و سیر تحول مفهوم آزادی..... ۳۵

۱-۲-۲- تعاریف آزادی..... ۴۲

۱-۲-۳- وجوه متفاوت آزادی..... ۴۸

۱-۳-۲-۱- آزادی طبیعی و آزادی مدنی (جان لاک)..... ۴۹

۱-۳-۲-۲- آزادی واقعی و آزادی ظاهری (ژان ژاک روسو)..... ۵۰

۱-۳-۲-۳- آزادی درونی و آزادی بیرونی (ایمانوئل کانت)..... ۵۰

- ۵۱.....۴-۳-۲-۱- آزادی انتزاعی و آزادی انضمامی (ویلهم فردریش هگل).
- ۵۲.....۵-۳-۲-۱- آزادی مثبت و آزادی منفی (آیزایا برلین).
- ۵۳.....۶-۳-۲-۱- آزادی مترقی و آزادی رمانتیک (موریس کرنستون).
- ۵۵.....۴-۲-۱- محدوده آزادی.
- ۵۹.....۵-۲-۱- موانع آزادی.
- ۵۹.....۱-۵-۲-۱- دولت.
- ۶۱.....۲-۵-۲-۱- افکار عمومی.
- ۶۲.....۳-۵-۲-۱- محدودیت های ساختاری.
- ۶۲.....۶-۲-۱- نهادها و روش های لازم برای تضمین آزادی.
- ۶۳.....۱-۶-۲-۱- حاکمیت قانون.
- ۶۷.....۲-۶-۲-۱- محدود بودن حکومت.
- ۶۹.....۳-۶-۲-۱- تفکیک قوا.
- ۷۰.....۴-۶-۲-۱- مالکیت (خصوصی).

بخش دوم: بررسی و مقایسه تطبیقی اندیشه های آیزایا برلین و هانا آرننت

فصل سوم: وجوه اشتراک

- ۱-۱-۲- نظام های دیکتاتوری، تجربه های شخصی و دغدغه های آزادیخواهانه..... ۷۴
- ۲-۱-۲- تفکرات جبر گرایانه و نگرش نسبت به آن..... ۷۹
- ۳-۱-۲- دیدگاه های کثرت گرایانه..... ۸۸
- ۴-۱-۲- تمایز میان حوزه خصوصی و حوزه عمومی..... ۹۰
- ۵-۱-۲- ناسیونالیسم و نگرش نسبت به آن..... ۹۶

فصل چهارم: وجوه اختلاف

- ۱-۲-۲- اصالت فرد- اصالت جمع..... ۱۰۴
- ۲-۲-۲- نسبت میان دو مقوله آزادی و برابری..... ۱۱۰
- ۳-۲-۲- ریشه های پیدایی تمامیت خواهی..... ۱۱۵
- ۴-۲-۲- آزادی (مثبت- منفی)..... ۱۱۸
- نتیجه گیری..... ۱۳۸
- کتابنامه..... ۱۴۴

ترجمه چکیده به انگلیسی

مقدمه:

« آزادی » صرفنظر از اینکه سخن از سیاست یا زندگی خصوصی، اقتصاد یا پرسش های بزرگ فلسفی در میان باشد، یک مفهوم بنیادی و مانند هر مفهوم بنیادی دیگر موضوع منازعات دائمی است. به بیان دیگر آزادی موضوع مبارزه قدرتی است که بی وقفه جریان دارد و در آن صاحبان قدرت، گروه ها یا جریان های فکری که ابتکار عمل را در دست دارند، مهر خود را بر تصور ما از آن چه در زندگی، در جامعه و در جهان ممکن و مطلوب است، می زنند. تعداد مفاهیمی که از این جنبه با مفهوم آزادی قابل مقایسه باشند، زیاد نیست. آزادی به اصطلاحی که اخیراً باب شده « مفهومی در اساس مورد منازعه » است. درونمایه آزادی در طول تاریخ و از این محیط تا آن محیط تغییر کرده است. به کار گیری هر کدام از این درونمایه ها نه تنها مناسبات کنونی قدرت را منعکس میکند، بلکه پژواک نبردهای خاتمه نیافته نیز هست.^۱

بدین سان آیزایا برلین و هانا آرنت، دو تن از اندیشمندان بی شماری هستند که هر یک از دیدگاه خود در صدد ارائه تعریف و تصویری از مفهوم آزادی می باشند.

در این تحقیق که با موضوع « بررسی تطبیقی مفهوم آزادی در اندیشه های آیزایا برلین و هانا آرنت » تدارک و طراحی شده است، برآنیم که به سوال « چه تشابهات یا تفاوت هایی میان مفهوم آزادی در اندیشه های آیزایا برلین و هانا آرنت، وجود دارد؟ » با فرضیه ای که برای این سوال در نظر گرفته شده است، پاسخ گوئیم. فرضیه مطروح به این شرح است: « آیزایا برلین و هانا آرنت، هر دو دارای تمایلات آزادیخواهانه می باشند و آزادی را به عنوان یک ارزش، مورد تقدیر قرار می دهند، اما مفهوم آزادی در اندیشه های این دو، به معانی متفاوت و گاه مخالف با هم به کار می رود. چنانچه

۱- سون اریک لیمن، سبکی فکر- سنگینی واقعیت- درباره آزادی، ترجمه سعید مقدم، چاپ اول، تهران: نشر اختران، ۱۳۸۴، ص ۲۲-۲۱

برلین که از او به عنوان یکی از پیروان مکتب لیبرالیسم نام برده می شود، آزادی را به تبعیت از آموزه های این مکتب، فراغت از محدودیت ها و موانع خارجی دانسته و در مقابل، هانا آرنت و متأثر از گرایشات جمهوری خواهانه (کلاسیک) و دلبستگی های هلنی، آزادی را در معنی مشارکت فعال در حوزه عمومی و عرصه سیاسی به کار می برد. در واقع، برداشت متفاوت و گاه متضاد آنها از مفهوم آزادی از گرایشات مختلف و عضویت آنها در مکاتب و آموزه های متفاوت، ناشی می شود.»

سوالات فرعی در این تحقیق عبارتند از:

۱- از نظر این دو اندیشمند، نوع متعالی و راستین آزادی کدام یک می باشد؟

۲- هر کدام از آنها میان دو مقوله آزادی و مساوات، چه نسبتی قائلند؟

مفروضات قرار داده شده برای هر کدام از سوالات مذکور، به ترتیب به این شرح است:

۱- آیزایا برلین آزادی منفی را آزادی راستین و متعالی و آزادی مثبت را نوع انحرافی آزادی می داند که از خود بیگانگی، برده داری، سانسور، خفقان و در نهایت خودکامگی و استبداد را موجب می شود. همچنین از نظر آرنت، آزادی مثبت، واقعی تر، متعالی تر و پسندیده تر از آزادی منفی است که نوع دنی و دروغین آزادی است و می تواند مبنای پیدایش و شکل گیری دیکتاتوری و حکومت های تمامیت خواه شود.

۲- هر دوی آنها میان دو مقوله آزادی و مساوات، رابطه ای مستقیم برقرار می کنند.

در اینجا به تعریف مختصری از مفهوم های اساسی مطرح شده در چکیده تحقیق می پردازیم:

۱- آزادی (Freedom - Liberty): فقدان مداخله یا ممنوعیت را آزادی می گویند. متأسفانه تقریباً هر جنبه از ویژگی های آزادی که خود انعکاسی از اهمیت اندیشه های آن است، جنجال برانگیز است. چک مک کالوم اظهار داشته است که تمامی اظهارات مربوط به آزادی را می توان به یک شکل بیان کرد. یعنی الف از ب آزاد است. تا عمل پ را انجام دهد (پ به جای هر فعل اقدامی قرار می گیرد) و مشاجرات درباره آزادی مشاجره درباره سه شرط مورد نظر است که به عامل، مانع و به اقدام یا حالت مورد نظر اشاره دارد.^۱

۲- از خود بیگانگی (Alienation): فرهنگ علوم سیاسی این مفهوم را در معانی ذیل بکار می برد:

« الف - تضاد بین نوع انسان (یعنی زندگی اجتماعی) و فرد انسان (یعنی احتیاجات زندگی فردی) در جوامع طبقاتی که چنین تضادی در آنها شدید است، خود باعث از خود بیگانگی می شود. ب - تبدیل انسان به شیء و محروم شدن او از خصایص انسانی ج - حالت و موقعیت پست و غیر بشری فردی که به وسیله فرد دیگر استثمار شده است. د - تبدیل محصولات فعالیت انسانی (کار مولد، مناسبات اجتماعی و سیاسی، موازین اخلاقی، تئوری های علمی و اشکال شعور اجتماعی) و نیز مختصات و استعداد های انسانی به چیزی مستقل از انسان، بیگانه از او و مسلط بر او.»^۲

۳- تمامیت خواهی (Totalitarianism): به معنای الف - شیوه اداره بسیار خشن و خود کامه ای که حاکمیت گروهی محدود را ضمن محو هر گونه دموکراسی و آزادی و دست زدن به خونریزی و ترور مجاز می شمارد. ب - نظارت دولت بر کلیه شئون زندگی اجتماعی و انحصار قدرت سیاسی در دست

۱ - ایان مک لین، فرهنگ علوم سیاسی اکسفورد، ترجمه حمید احمدی، چاپ اول، تهران: نشر میزان، ۱۳۸۱، ص ۳۲۰

۲ - علی آقا بخشی و مینو افشاری راد، فرهنگ علوم سیاسی، تهران: نشر چاپار، ۱۳۸۳، صص ۱۹-۲۰

یک حزب حاکم و حذف کلیه اشکال نظارت دموکراتیک جامعه و توسل به ترور برای سرکوب هرگونه مخالفت و تسلط یک فرد در رأس حزب و دولت و تلاش برای شکل دادن به جامعه بر اساس ایدئولوژی حزبی و تجهیز مجموع قوای جامعه در راه هدف های حزب و دولت و از بین بردن آزادی.^۱

۴- مدرنیته (Modernity): تقابل بین قدیم و جدید که پس از قرون وسطی یا از حدود رنسانس به بعد آغاز شد و اصولاً مفهومی است که در علم، تکنولوژی، فلسفه، هنر، معماری و جز اینها نمود می یابد. ویژگی های مدرنیته عبارتند از: عینیت گرایی، خرد گرایی، نادینی گری، علم گرایی، انسان مداری، واقع گرایی و ترقی خواهی.^۲

در خصوص ضرورت و علت انتخاب موضوع آزادی از میان هزاران موضوع متنوع دیگر، این است که گرچه از دوران کهن و از آغازهای تاریخ، آزادی و آزادی خواهی همچنان اذهان بشر را به خود مشغول کرده، میلیون ها نفر در راه رسیدن به آن جان باخته، نهضت ها، انقلاب ها و جنگ های بی شماری با مضمون آزادی به پا گشته و همواره آزادی، عنوان و موضوع هزاران جلد کتاب، مجله، مقاله، سخنرانی، کنفرانس و ... می باشد، اما همچنان جذابیت و شورانگیزی آرمان آزادی، ضرورت فعالیت ها، بحث ها و نوشتن های مجدد در این باره را منتفی نمی سازد.

همچنین در خصوص انتخاب آیزایا برلین و هانا آرنست از میان هزاران اندیشمند دیگر و نگرش های این دو به مفهوم آزادی، باید از طرفی به جلوه گر بودن مبحث آزادی در اندیشه های ایشان و گرایش های آزادی خواهانه آنها و از طرف دیگر به کمبود بیش از حد مقالات، مجلدات، کتب و به طور کلی منابعی اشاره کرد که به شرح و بررسی زندگی و تفکرات ایشان و به خصوص مفهوم آزادی

۱- همان، ص ۶۸۷

۲- همان، ۴۲۴

در نزد آنها می پردازد. چنان چه در رابطه با این موضوع، یعنی مفهوم آزادی در نزد برلین، در دیگر کشورها، تحقیقات و پژوهش هایی صورت گرفته که بعضاً و معدوداً به صورت ترجمه در ایران قابل دسترسی می باشند. (برای مثال می توان به کتاب چهار مقاله درباره آزادی، نوشته برلین اشاره کرد) اما در همین باره، کتب خاص و معینی که به بررسی و شرح مفهوم آزادی از دید آرنست پیردازد، در مراکز علمی و دانشگاهی ایران مشاهده نگردیده و تنها با تحلیل و تعمق در آثار خود آرنست (مثل کتاب انقلاب و یا درباره توتالیتریزم) و همچنین تفسیرها و شرح هایی که بر اندیشه های او چه از سوی نویسندگان خارجی (همچون لی بردشا) و یا بوسیله نویسندگان داخلی (همچون حسین بشیریه) به تقریر در آمده است، می توان تا حدی به درکی از مفهوم آزادی از دید وی رسید. لازم به ذکر است که در ضمن تحقیق و تقریر این پایان نامه، هیچ کتاب، مقاله، مجله و پایان نامه ای که مشخصاً به مقایسه مفهوم آزادی در اندیشه های ایشان (مگر به صورت سطحی و بسیار کوتاه) پردازد، مشاهده نشد.

بدین ترتیب و به دلایل یاد شده، بر خود لازم دیدم که به نوشتن پایان نامه ای با موضوع آزادی در اندیشه های این دو متفکر، پردازم. برای این کار از روش کتابخانه ای و به شیوه توصیفی-تحلیلی اقدام شده است؛ به این صورت که در ابتدا با مطالعه کتب و مقالات مربوطه و سپس تشریح و توصیف زندگی، آثار و مفاهیم مرتبط و در پایان تجزیه و تحلیل داده ها و نتایج بدست آمده، به کار خود خاتمه داده ام.

در خصوص ادبیات و پیشینه موضوع، باید گفت که از جمله مهم ترین کتبی که به بررسی مفهوم آزادی از دید آیزایا برلین می پردازد، کتاب «چهار مقاله درباره آزادی» است. کتاب از جمله منابع دست اول و مستند در این زمینه می باشد و معمولاً خواندن آن برای کسانی که مایلند به درکی از مفهوم آزادی از نظر برلین پی ببرند، توصیه می شود.

«انقلاب» عنوان کتابی نوشته هانا آرنت است که در آن طی مقایسه دو انقلاب آمریکا (۱۷۷۶) و فرانسه (۱۷۸۹) و سپس بیان معنای انقلاب، به صورت ضمنی می توان به درک مفهوم آزادی، انواع آن و دید آرنت نسبت به هر کدام از این انواع نائل آمد. این کتاب نیز از متون اصلی و دسته اول است.

همچنین پایان نامه ای با عنوان «آزادی مثبت از دیدگاه هانا آرنت» در دانشگاه تربیت مدرس تهران، بیشتر به بحث درباره آزادی مثبت می پردازد و آزادی منفی را تقریباً نادیده گرفته و آن را در حاشیه قرار می دهد. در حالی که اگر بخواهیم به درک درست و روشنی از آزادی در اندیشه های چه آیزایا برلین و چه هانا آرنت برسیم، هر دو نوع آن را باید بصورت توأماً در نظر داشت. در واقع و بطور کلی سخن گفتن درباره یکی از این دو و فهم و درک آن بدون آن دیگری مقدور و به آسانی ممکن نیست. همچنین این تحقیق صرفاً جنبه تشریحی و توصیفی داشته و از تجزیه و تحلیل مطالب و اطلاعات به دست آمده باز مانده است.

پایان نامه دیگری با عنوان «مبانی از خود بیگانگی در مفهوم آزادی مثبت آیزایا برلین» در همان دانشگاه انجام شده که در آن گرچه بسیار بیش از مورد قبل به جنبه های تحلیل و نه صرفاً توصیفی توجه شده است اما کماکان به آزادی منفی بی توجه مانده است.

در مقابل، هدف و نوآوری این تحقیق در آنست که ضمن بیان معنای واژه آزادی از دیدگاه شمار زیادی از اندیشمندان در اعصار مختلف، این واژه را از نظر دو تن از اندیشمندان قرن بیستم - آیزایا برلین و هانا آرنت - و با در نظر داشتن انواع مثبت و منفی آن، ابتدا توصیف و سپس به مقایسه و تجزیه و تحلیل پرداخته است به گونه ای که خواننده بتواند با مطالعه ی آن حتی الامکان به دامنه و زوایای همسانی ها و ناهمسانی های مفهوم آزادی در نزد افراد مذکور واقف شود، که البته در کنار آن

به دیگر وجوه مشترک (۱- نظام های دیکتاتوری، تجربه های شخصی و دغدغه های آزادخواهانه ۲- مقوله جبر و نگرش نسبت به آن ۳- تمایز میان حوزه های عمومی و خصوصی ۴- دیدگاه های کثرت گرایانه ۵- مفهوم ناسیونالیسم و نگرش نسبت به آن) و متفاوت (۱- اصالت فرد و اصالت جمع ۲- نسبت میان دو مفهوم آزادی و مساوات ۳- ریشه یابی پدیدهٔ توتالیتریزم ۴- مفهوم آزادی) در زندگی، آراء و معتقدات آنها نیز پرداخته شده است.

این تحقیق در چهار فصل، یا به عبارتی در دو بخش که هر بخش شامل دو فصل می باشد، گردآوری و تنظیم شده است. فصل اول آن به مروری بر زندگی، آثار و مبانی فکری دو متفکر می پردازد و فصل دوم با عنوان چارچوب نظری، به بیان مفهوم آزادی، تاریخچه، سیر تحول، وجوه مختلف، موانع، قلمرو و... آن از انظار مختلف اشاره دارد. لازم به ذکر است که در جمع آوری مطالب این دو فصل از کتب اندیشه ای گوناگون استفاده شده است. همچنین فصل سوم و چهارم که مهم ترین و اصلی ترین فصول این پایان نامه اند، به ترتیب، بررسی نقاط اشتراک و افتراق در اندیشه های متفکران فوق الذکر را مد نظر دارد.

بخش اول:

کلیات

مفهوم آزادی را اندیشمندان بسیار ضمن تفحص در تاریخچه و سیر تحولی مفهوم آن، به صور مختلف (شامل: ۱- آزادی طبیعی و آزادی مدنی ۲- آزادی واقعی و آزادی ظاهری ۳- آزادی درونی و آزادی بیرونی ۴- آزادی انتزاعی و آزادی انضمامی ۵- آزادی مثبت و آزادی منفی ۶- آزادی مطلق و آزادی رمانتیک) تعریف و تقسیم بندی کرده و هر یک از دیدگاه خود محدود و موانعی را بر سر راه آن قائل شده و نیز هر یک نهادها و روش هایی را (شامل: ۱- حاکمیت قانون ۲- محدود بودن حکومت ۳- تفکیک قوا ۴- مالکیت خصوصی) برای حفظ و تضمین آن لازم و ضروری دانسته اند.

آیزایا برلین و هانا آرنست نیز از جمله اندیشمندانی هستند که با داشتن زندگی و اندیشه های مشابه، به اختلاف نظر درباره معنا و مفهوم آزادی رسیده اند.

فصل اول:

مروری بر زندگی و آثار
آیزایا برلین و هانا آرنت

۱-۱-۱- آیزایا برلین: زندگی و آثار:

آیزایا برلین (۱۹۹۸-۱۹۰۹) در ریگا، که تا قبل از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی جزو روسیه بود، به دنیا آمد.^۱ او از تبار فرقه یهودی حسیدیم (که اکنون لوباوویچ نامیده می شود) بود. در ریگا پرورش یافت و زبان مادری اش زبان های روسی و آلمانی بود.^۲

پدرش، مندل برلین، تاجر ثروتمند چوب بود. خانواده برلین در ۱۹۱۵ به شهر اندره پل در روسیه و در ۱۹۱۷ به پتروگراد (لنینگراد بعدی و سن پترزبورگ کنونی) نقل مکان کردند و در جریان هر دو انقلاب روسیه در ۱۹۱۷، در آنجا حضور داشتند و آیزایا برلین آن انقلاب ها را به چشم دید. با وجود آزارهای بلشویک ها در اوایل کار، برلین و خانواده در ۱۹۲۰ اجازه یافتند به ریگا بازگردند.^۳ برلین، خودش، در ۱۹۲۱ به انگلستان رفت و در آنجا ساکن شد، اما بقیه اعضای خانواده اش قربانی خشونت نازی ها شده و به دست آنها کشته شدند. برلین به این ترتیب به طور شخصی نیز از جریان های تمامیت خواهی که یکی از دلمشغولی های فلسفی او است، لطمه بزرگی دید.^۴

آیزایا برلین به دبیرستان سنت پل و سپس به کالج کورپوس کریستی در دانشگاه آکسفورد رفت و در آنجا تاریخ، زبان های باستانی، سیاست، فلسفه و اقتصاد خواند. در ۱۹۳۲ در نیو کالج به سمت مدرس و به فاصله ای کوتاه به عضویت هیأت علمی کالج ال سولز در آکسفورد منصوب شد که در محیط دانشگاهی بریتانیا افتخاری استثنایی بود. در جنگ جهانی دوم برلین از ۱۹۴۰ تا ۱۹۴۶ در سفارت بریتانیا در واشنگتن و نیویورک وظایفی بر عهده گرفت. در ۴۶-۱۹۴۵ سفری به اتحاد شوروی کرد و با شماری از روشنفکران روسی، بخصوص دو شاعر، آنا آخماتوا و بوریس پاسترناک، که از تصفیه ها

۱ - کمال پولادی، تاریخ اندیشه های سیاسی در غرب قرن بیستم (ج ۳)، تهران: نشر مرکز، ۱۳۸۳، ص ۱۸۸

۲ - جان گری، فلسفه سیاسی آیزایا برلین، ترجمه خشایار دیهیمی، تهران: نشر طرح نو، ۱۳۷۹، ص ۱۱

۳ - آیزایا برلین، آزادی و خیانت به آزادی (شش دشمن آزادی بشر)، ترجمه عزت ... فولادوند، چاپ دوم، تهران: نشر ماهی، ۱۳۸۶، ص ۱۴

۴ - پولادی، پیشین، ص ۱۸۸